

אַרײַנפֿיר צו די _עטנאָגראַפֿישע אַנקעטעס_

העפֿט 1: יום-טובֿים, 1928

פֿון דובֿ נוי

זינט דער גרינדונג פֿון דעם ייִדישן וויסנשאַטלעכן אינסטיטוט
(יִוואָ) אין ווילנע (1925) איז זײַן וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט
אַנגעגאַנגען אין פֿינעף ריכטונגען, לויט די פֿינעף הויפט-געביטן
פֿון דער ייִדישיסטיק — חכמות-ייִדיש. פֿיר פֿון די פֿינעף יִוואָ
אַפֿטיילן זענען אַרגאַניזאַטאָריש געווען "סעקציעס", איינע איז
געווען אַ "קאָמיסיע", ווײַל אין די אויגן פֿון די יִוואָ גרינדער און
אַנפֿירער איז מסתמאָ איר געביט ניט געווען גענוג וויסנשאַפֿטלעך.
לאָמיר אויסרעכענען די אַפֿטיילן, אָפּהיטנדיק דעם סדר פֿונעם
ייִדיש-אַלף-בית:

1) היסטאָרישע סעקציע;

2) עטנאָגראַפֿישע קאָמיסיע;

3) עקאָנאָמישע-סטאַטיסטישע סעקציע;

4) פּסיכאָלאָגישע-פּעדאַגאָגישע סעקציע;

5) פֿילאָלאָגישע סעקציע.

די איינציקע ניט-סעקציע איז געווען די עטנאָגראַפֿישע, און אין די
יִוואָ פּובליקאַציעס און רשימות פֿאַרנעמט זי על-פי-רובֿ דאָס
לעצטע אָרט. עס איז ניט קיין ווונדער וואָס די אַנגענומענע יִוואָ
וויסנשאַפֿלעך און פֿאַרשער, וואָס צווישן זיי האָבן די היסטאָריקער
און די פֿילאָלאָגן פֿאַרנומען דעם אויבן-אָן, האָבן געקוקט אויף די
פֿאַלקלאָריסטן (דער באַנוץ מיטן טערמין "עטנאָגראַפֿיע" איז געווען
בכוח צו מאַכן דאָס געביט מער "רעספּעקטאַבל"...). די

"וויסנשאַפֿטלעכע דינען יודישעוואָרט" איז דייַמאָלט צוויי יאָר אַלדער די

פֿאַרגלייך מיט דער מינדלעכער-הערעווידיקער טראַדיציע. דעם
"עם-הספֿר" פֿאַסן בעסער געשריבענענע (אָדער געדרוקטע) און
געלייענטע ביכער, ווי דערציילטע "באַבע-מעשיות" אָדער
געזונגענע "לידלעך." די פֿלייסיקע און איבערגעגעבענע אַרבעט פֿון
די מיטגלידער פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע איז אָנגעגאַנגען
לויט דעם מוסטער פֿון ענלעכע פֿאַלקלאָריסטישע אינסטיטוציעס
(על-פי-רובֿ אַרכיוון) און עטנאָגראַפֿישע מוזייען אין די
סקאַנדינאַווישע לענדער. זינט עליאָס לאַנראַט (1802-1884) האָט
מצליח געווען צו דערגיין צו די אַריגינעלע אַלטע פֿינישע לידער
(קאַלעוואַלאַ [זע ט.מ.ר. _ 1.008]) אַ דאַנק זיינע קאַנטאַקטן מיט
זאַמלערס-לעזערס און אַ דאַנק דעם אויפֿשטעלען אַ זאַמלער-נעץ,
וואָס אירע מיטגלידער פֿלעגן אים רעגולער שיקן מאַטעריאַלן מיט
דער פֿאַסט און ענטפֿערן אויף זיינע שריפֿטלעכע אָנפֿרעגן, איז דער
אַנקעטן-מעטאָד אָנגענומען געוואָרן אין פֿינלאַנד און אין די
שכנישע לענדער. דער דאָזיקער מעטאָד האָט באַהערשט אויך די
עטנאָגראַפֿישע קאָמיסיע, וואָס האָט געהאַלטן, אַז אין דער ערשטער
פֿאַזע פֿון איר טעטיקייט דאַרף זי זיך קאַנצענטרירן אַרום דעם
אויפֿשטעלן פֿון אַ זאַמלער-נעץ. אַזאַ נעץ באַשטייט פֿון דריי מינים
מענטשן, וואָס יעדער פֿון זיי איז ווי אַ רינג אין דער דרייַקער
קייט. די סטרוקטור באַשטייט פֿון (1) פֿאַרשערס; (2) זאַמלערס; (3)
אינפֿאַרמאַנטן.

1) אין דער דרייַקער פֿיראַמידע איז דאָס אָרט פֿון די פֿאַרשערס
אויבן אָן. זיי געפֿינען זיך אין דער "צענטראַלע" -- דאָס הייסט אין
דער אינסטיטוציע, וועלכע דאַרף אָפהיטן און פֿאַרשן די געזאַמלטע
מאַטעריאַלן. דער פֿאַרשער איז פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר אָנהאַלטן
קאַנטאַקטן מיט די זאַמלערס. ער קאָרעספּאָנדירט מיט זיי, ענטפֿערט
אויף זייערע שריפֿטלעכע אָנפֿרעגן. ער (און זיינע קאַלעגעס אין

פֿאַרשערס. ער אַליין איז איינער פֿון זיי, און דערפֿאַר איז ער אויך מחויב צו פֿאַרעפֿנטלעכן אַרטיקלען און ביכער, וועלכע באַזירן זיך אויף די אוצרות אָנגעזאַמלט אין "זיין" אינסטיטוציע. (2) דער זאַמלער איז אַ מין פֿאַרמיטלער צווישן דעם פֿאַרשער און דעם אינפֿאַרמאַנט.

(3) דער אינפֿאַרמאַנט איז דער פֿאַלקסמענטש, וואָס איז אַרײַנגעטאָן אין זײַן טראַדיציע, איז אין איר באַהאַוונט, און פֿאַרשטייט, אַז זײַן באַשטימונג איז אַריבערצוגעבן, טראַנספֿערירן זײַן קולטור-ירושא לטובֿת די קומענדיקע דורות. ער ווייסט אַז דער זאַמלער וועט אים אינטערוויוירן, אָבער ער ווייסט אויך, אַז "זײַנע" איבערגעגעבענע קולטור-אײַנסן זענען וויכטיק און וועלן אָפּגעהיט ווערן אין אַ נאַציאָנאַלער, עפֿנטלעכער אינסטיטוציע, וווּ זיי וועלן באַדינען דעם כלל און די וויסנשאַפֿט בפרט. די מיטגלידער פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע האָבן טאַקע פֿאַרנומען דעם אויבן אָן פֿון דער פֿיראַמידע, אָבער זיי האָבן זיך נישט געפֿירט ווי פֿאַרשערס, וואָס דאַרפֿן פּובליקירן. די סיבה דערפֿון איז געווען נישט אַזוי דער זילזול מצד זייערע קאַלעגעס, אויך נישט דאָס פֿעלן פֿון אַ געהעריקער, אַקאַדעמישער אויסשולונג. דעם הויפט-חסרון האָבן זיי געזען אין דעם פֿעלן פֿון אַדעקוואַטע מאַטעריאַלן. דערפֿאַר האָבן זיי געזען זייער הויפטציל אין אינטענסיווער אַרגאַניזאַטאָרישער אַרבעט, וואָס נעמט אַרײַן דאָס זאַמלען און סאַרטירן, אָבער נישט דאָס ממשעסדיקע פֿאַרשן. נאָר אַז דער אָנגעזאַמלטער מאַטעריאַל וועט ווערן גענוג גרויס און רײַך (זיי האָבן גוט געוויסט, אַז זיי וועלן קיין מאָל נישט דערגרייכן דעם קאָמוסדיקן ניוואַ פֿון די סקאַנדינאַווישע אַרכיוון און מוזייען), נאָר דעמאָלט וועט מען אָנהייבן צו פֿאַרשן ממש און צו פּובליקירן. נאָר דעמאָלט וועט רעאַליזירט ווערן דער חלום פֿון דעם קאָמיסיע-סעקרעטאַר, חיים חיות (ער האָט געשריבן זײַן נאָמען מיט כ', אָבער על-פי-רובֿ לייגט מען אים אויס, אויך אין

יאר צוריקן. געבוירן (ווי איך) אין קאלאמיי (מזרח גאליציע), פֿלעג
חיים חיות פֿארברענגען זײַנע זומער וואַקאַציעס מיט זײַנע עלטערן
אין אונדזער געבוירן-שטאָט (אין ווילנע איז ער אויך געווען אַ
לערער און זיך ניט געקענט באַפֿרייען אין משך פֿונעם שוליאָר) און
פֿלעג באַנייען יעדן זומער זײַן פֿריינדשאַפֿט מיט מײַן טאַטן
(זינדאַלע נײַמאַן [נעומאַן]), וואָס איז ניט נאָר געווען זײַן בן-איר,
נאָר אויך זײַן בן-דור (ביידע געבוירן אין 1889) און זײַן
יוגנט-פֿריינד. איך געדענק ביז היינט זײַנע וויזיטן וויל אָפֿט פֿלעג
ער און מײַן טאַטע אין די אָוונטן זיך באַגעגענען מיט פּאַטענציעלע
אינפֿאַרמאַנטן — דערציילערס, זינגערס, און אַזוי ווייטער, און
איך, אַ ייִנגל פֿון 10-12 יאָר, פֿלעג מיטגיין מיט זיי.... איך
געדענק אויך גוט דעם אַקטיוון קאלאָמייער ייִוואָ זאַמלערקרייז וואָס
חיות און מײַן טאַטע זענען געווען צווישן זײַנע גרינדערס. אין דעם
באַנד „ייִדישער פֿאַלקלאָר“, ווילנע 1938 (ייִוואָ פֿילאָלאָגישע
שריפֿטן באַנד 5), אונטער דער רעדאַקציע פֿון י. ל. קאהאַן, ווערן
דערמאַנט אינעם זוכצעטל (ז. 354) 20 זאַמלערקרייזן, און כּמותדיק
איז קאלאָמיי צווישן די ערשטע 5 ערטער. אָפֿט פֿלעג זיך חיות
באַקלאָגן אויף זײַנע שטאַלצע ייִוואָ-קאַלעגעס און אין איינעם פֿון
די געשפרעכן האָט ער אויך אויסגעדרוקט דעם אויבנדערמאָנטן
חלום, וואָס איז מסתמאָ געווען אויך זײַן האַפֿענונג. אַ טייל פֿונעם
דאָזיקן חלום איז געקומען צום אויסדרוק אין דער דיסקוסיע וועגן
באַריכט פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע אויף דער אונטן
דערמאַנטער 1929 ייִוואָ קאַנפֿערענץ. אַ מיטגליד פֿון דער קאָמיסיע,
נפֿתלי ווייניג (געבוירן 1897 אין טאַרנע, מערבֿ גאליציע), מאַכט
אין דער דיסקוסיע אַ פֿאַרשלאָג, די עטנאָגראַפֿישע קאָמיסיע „זאָל
מחמת איר חשיבֿות רעאָרגאַניזירט ווערן אין אַ זעלבשטענדיקע
עטנאָגראַפֿישער סעקציע....“ (באַריכט.... 1930, ז. 70). היינט
איז מיר קלאָר, אַז די דאָזיקע אַרײַנגעזאַפֿטע אין מיר זכרנות פֿון

בעל-שעם-טוב לעגענדע אין די קארפאטן-בערג. פֿיר יאָר נאָך דער גרינדונג פֿון ייִוואַ איז פֿאַרגעקומען אין ווילנע (פֿונעם 24סטן ביזן 26סטן אָקטאָבער 1929) די ערשטע אַלגעמיינע קאָנפֿערענץ פֿון דעם אינסטיטוט. אין דער זעלבער סעריע ("אַרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער וויסנשאַפֿט") אין וועלכער אונדזער _עטנאָגראַפֿישע אַנקעטעס (20 ז.ז.)_ זענען פובליקירט געוואָרן, ווי נומער 4 (אין 1928), איז צוויי יאָר שפעטער (אין 1930) פובליקירט געוואָרן, ווי נומער 7, דער פרטימדיקער _באַריכט_ פֿון דער דאָזיקער קאָנפֿערענץ. ס'איז כּדאי צו פֿאַרצייכענען, אַז צווישן די צוויי דערמאָנטע פובליקאַציעס איז אַרויס (אין 1929), ווי נומער 6, "האַנטביכל פֿאַר זאַמלערס" מיטן נאָמען _וואָס איז אַזוינס ייִדישע עטנאָגראַפֿיע?_, וואָס, דעם אמת זאָגנדיק, וואָלט עס געדאַרפֿט דערשיינען פֿאַר די _אַנקעטעס_, און ניט נאָך זיי.

דער אויסטערלישער סדר פֿון די צוויי אויסגאַבעס אַרויסגעגעבן דורך דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע, קען האָבן פֿאַרשיידענע דערקלערן. אָט זענען צוויי פֿון זיי. (1) סיי חיות און סיי י.ל. קאַהאַן, (1881–1937) וועלכן חיות האָט געהאַלטן פֿאַר זיין רבין, זענען ניט געווען פֿאַראינטערעסירט אין דער טעאָרעטישער אויסשולונג און בילדונג פֿון די זאַמלערס. עס קען געדרונגען זיין פֿון קאַהאַנס קאָרעספּאָנדענץ מיט חיותען, אַז ביידע האָבן געזען נאָר די יוגנט אין די שולן ווי דעם דור וועלכער וועט ווייטער ממשיך זיין די פֿאַלקס טראַדיציע. ס'איז ניט כּדאי אָפּצוגעבן צייט און ענערגיע די עקזיסטירנדיקע זאַמלערס, וואָס דורכשניטלעך זענען זיי שוין ניט יונג און פֿאַרשטייען ניט די וויכטיקייט פֿון די געזאַמלטע מאַטעריאַלן (פֿאַרגלייך קאַהאַן, _שטודיעס_ [ניו יאָרק 1952] ז. 305 אַ בריוו פֿון חיותען). (2) דער צווייטער דערקלער ברענגט אונדז צו דער פראַבלעמאַטיק פֿון דער שטעלונג פֿון דער

לעבנסציקל. אין חיותעס אַרבעט וועגן "גלייבונגען און מינהגים אין פֿאַרבנדונג מיטן טויט" (פֿילאָלאָגישע שריפטן פֿון יִוואָ, באַנד 2, 1928, זז 281-328) איז די השפעה פֿון דעם לעצטן קאָפיטל אין אַנסקיס דער מענש [מענטש] ("דער טויט 401", פֿראַגעס) גאָר קלאָר. דאָס דאָזיקע בוך איז געווען אַ סך-הכל פֿון דער אַנסקי עקספעדיציע (1912-1914) און איז דערשינען אין פעטערבורג, 1915. גייענדיק אין אַנסקיס פֿוסטריט האָט אויך די קאָמיסיע באַשלאָסן אַרויסצוגעבן קודם-כל די אַנקעטעס אין בוכפֿאַרם, און דעם טעאָרעטישן אַרייַנפֿיר — ניט פֿאַר דער "אין סיטו" דערפֿאַרונג, נאָר דווקא נאָך איר. די אַנסקי אימיטירונג איז אָבער נאָר איין צד פֿון דער יִוואָ-אַנסקי צווייט־שיקער באַציונג. די יִוואָ טוערס און די פֿיר אויבערדערמאָנטע סעקציעס האָבן געוואוסט אַז זייער אויפֿטוען זענען פֿאַנעריש און דאָס האָט זיי אָנגעפֿילט מיט שטאַלץ און באַפֿרידיקונג. די עטנאָגראַפֿישע קאָמיסיע איז אָבער געשטאַנען אין אַנסקיס שאַטן און אַ סך פֿון זייערע באַשלוסן קען מען פֿאַרשטיין ווי אַן אַנטי-אַנסקי רעאַקציע. דאָס איז מסתמאָ אויך די סיבה דערפֿאַר, וואָס די ערשטע פּובליקאַציע פֿון דער קאָמיסיע גיט זיך אָפּ מיט אַנקעטעס פֿאַרבונדן מיטן יאַרציקל, וואָס טראָגט וויסנשאַפֿטלעך אַן אַוואַנגאַרדישן כאַראַקטער, און ניט מיט דעם לעבנסציקל, וואָס אַנסקי און די גרופּע צוהערער פֿון דער ייִדישער אַקאַדעמיע אין פעטערבורג האָבן אים שוין באַאַרבעט אין 1915. דער אמת איז אַז אַנסקי האָט צוגעגרייט צום דרוק אַ צווייטן באַנד פֿון דאָס ייִדישע עטנאָגראַפֿישע פֿראַגראַם _ (דער מענש [מענטש] איז געווען דער ערשטער באַנד), מיטן נאָמען שבת און יום-טובֿ, און עס זענען פֿאַראַן פֿאַרלאָזלעכע עדותן וועגן קאַרעקטעס פֿון דער דאָזיקער פּובליקאַציע. אָבער בשעת דער רעוואָלוציע איז אַלץ פֿאַרלוירן געגאַנגען. אין משך פֿון אירע ערשטע פֿיר יאָר איז די קאָמיסיע געשטאַנען אין פֿאַרבנדונג מיט

אַלגעמיינער און יידישער "עטנאָגראַפֿיע" (היינט וואָלטן מיר
ליבערשט געהאַט די פֿאַרמולירונג "פֿאַלקלאָר" — מיינענדיק דער
עיקרשט די מינדלעכע-הערעוודיקע און קאָגיאַטיווע, און
"עטנאָלאָגיע" — מיינענדיק דער עיקרשט די וויזועל-מאַטעריעלע
פֿאַלקס־קולטור) וואָלט ניט געווען יושרדיק. אַ דאַנק דעם
טעכנאָלאָגישן פראָגרעס אין די 70 יאָר זינט דעם אַרויסלאָז פֿון די
אַנקעטעס און אַ דאַנק דעם אויפֿבלי פֿון די
טעלעקאָמוניקאַציע-מיטלען אין דעם לעצטן יאָרצענדליק פֿון
אונדזער יאָרהונדערט, איז דער מעטאָד פֿון
קאַרעספּאָנדענץ-אַנקעטעס אין גאַנצן פֿאַרעלטערט געוואָרן (אין
דעם אמת איז ער שוין מיט 50 יאָר צוריק אַרויס פֿון באַנוץ). ווי קען
מען אין דער צייט פֿון ווידעאָ-אַפּאַראַטן, וועלכע פֿאַראייביקן יעדן
אינטערוויו, סײַ הערעוודיק (אין קלאַנג) און סײַ וויזועל (אין ראיה),
באַניצן האַנטשריפֿטלעכע ענטפֿערס אויף פֿראַגעס און פֿאַרשריבענע
באַריכטן, וואָס קענען קיינמאָל ניט זײַן אין גאַנצן גענוי, און
טעכניש זענען זיי ניט-פֿאַרלאָזלעך? דער אמת איז אַז די
זאַמל-אַרבעט גייט ווייטער אָן אויף אַלע געביטן פֿון אונדזער
קולטור, סײַ אין פֿאַרבינדונג מיט זייער עבֿר און סײַ אין פֿאַרבינדונג
מיט זייער הווייה, אָבער די מיטלען זענען מאָדערניזירט געוואָרן.
דערפֿאַר זענען די אַנקעטעס נאָך אַלץ וויכטיק, ניט נאָר צוליב
אונדזער היסטאָרישן אינטערעס, נאָר אויך צוליב זייער אינהאַלט און
זייער תכליתדיקן ווערט. בחן דאָרף מען זאָגן אַ דאַנק און אַ
האַרציקן ישר-כוח די איניציאַטאָרן פֿונעם איצטיקן, נײַעם אַרויסלאָז
פֿון דער אַנקעטעס-בראָשור. אינהאַלטלעך זענען די אָנווייזן פֿאַר
די אַלטע זאַמלערס וויכטיק אויך פֿאַר די נײַע "אויפֿנעמערס," און
עס איז ניט קיין נפֿקא-מינה, צי זיי זענען שרייבערס אָדער
פֿאַטאָגראַפֿן און וואָסערע מיטלען זיי באַניצן. די אַנקעטעס ווייזן
דעם וועג אויך צום זוכן פֿון אומבאַקאַנטע, אויך היינטצייטיקע

פֿאַרשונגען און פובליקאַציעס, ניט געווען יושרדיק. מע קען זיך
אַבער באַנעמען צו די אַנקעטעס לויט דעם מצב אין דעם יאָר פֿון
זייער פובליקאַציע, האָפֿנדיק אַז די באַמערקן און די קריטיק קענען
העלפֿן די צוקונפֿטיקע פֿאַרשערס פֿון אונדזערע פֿאַלק-טראַדיציעס.
דאָס פֿאַרצייכענען פֿון די בלויון איז ניט אויסן אַרונטערצורייסן די
פובליקירטע אַנקעטעס; דער ציל איז צו העלפֿן די מאַדערנע
פֿאַרשערס, צווישן זיי אויך מחברים פֿון נייע "וועגווייזערס" צו
ייִדישע פֿאַלק-טראַדיציע אויפֿן געביט פֿון יום-טובֿים-פֿאַלקלאָר.
די נייע אַנווייזן, אויך פֿאַר סעקולערע אויפֿנעמעס, טאָרן ניט זיין
עם-הארציש, און מע דאַרף בשעת דעם צוגרייטן פֿון אַ נייעם
אַרויסלאָז, האָבן אין זינען דאָס אויסבעסערן פֿון די בלויון און דאָס
דערגאַנצן פֿון די פֿעלנדיקע מאַטעריאַלן. די באַציונגען צווישן דעם
גלויבן און די גלייבונגען, צווישן דין און מינהג ("אַ מינהג ברעכט אַ
דין") האָבן תמיד באַשעפֿטיקט און וועלן תמיד באַשעפֿטיקן סײַ די
רבנים און סײַ די פֿאַרשערס. אָבער אין די אַנקעטעס איז ניטאָ קיין
באוויסטזיניקייט לגבי דער דאָזיקער פראַבלעמאַטיק, און די
גרענעצן צווישן די אַבליגאַטאָרישע כלל-ייִדישע תרי"ג מצוות און
די מינהגים, וועלכע זענען פֿאַראַן (האָבן אַ "זיץ אין לעבן") נאָר בײַ
אַ טייל ייִדן, די דאָזיקע גרענעצן זענען אין אונדזערע אַנקעטעס
אַפֿט מאָל פֿאַרנעפֿלט, אפֿילו מבולבל. די ייִוואַ אַקטיוויסטן (צווישן
זיי אויך די זאַמלערס) זענען געווען (מיט גאָר קליינע אויסנעמען)
וועלטלעכע ייִדן. צווישן די וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטערס אין דער
ווילנער צענטראַלע איז ניט געווען קיין איין-איינציקער פֿרומער
("גאָט-פֿאַרכטיקער") יונגערמאַן וואָס האָט אָפּגעהיט די מצוות. די
פֿון זיי, וואָס האָבן אין זייער יוגנט געלערנט אין חדרים און ישיבֿות
האָבן ניט שטאַלצירט דערמיט, אפֿילו אַז זיי האָבן זיך ניט געשעמט
מיט זייער עבֿר, דעם עבֿר פֿון אַ "פֿאַרגייענדיקער וועלט." אויך די
מיטגלידער פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע זענען דאָס רעליגיעזע

יאָרן מער ישיבֿה-בחורים, ווי יִוואָ-באַזוכערס. אַ פֿראַגע ווי "צי
איז פֿאַראַן נאָך דער מינהג?" (זע: פסח 13 גימל) שאַפֿט דעם רושם
אַז עס האַנדלט זיך וועגן אַן אַלטן, "שטאַרבנדיקן" מינהג. אָבער אין
דער אמתן ווערט דאָ דערמאָנט דער מינהג אַז קינדער גנבֿענען
אַרויס דעם אַפֿיקומן און קויפֿן אים אויס, און ס'איז מיר קלאָר אַז אין
די 1920ער יאָרן איז ניט געווען קיין ייִדיש (סיי רעליגיעזער סיי
וועלטלעכער) סדר אין ווילנע אָן דעם דאָזיקן מינהג. לאָמיר
אַנאַליזירן קליינע קורצע פֿאַראַגראַפֿן און אַרויסברענגען פרטים,
וואָס קענען אונדז דינען ווי אַ כלל און ווי אַ מוסטער פֿאַר
צוקונפֿטיקע פֿאַרבעסערונגען און דערגאַנצונגען: דעם "שבת
הגדול" גיט מען אָפּ אַן איין-איינציקער פֿאַראַגראַפֿ (זע: פסח 3)
כאָטש לויט זיין אָרט אין אונדזער פֿאַלקס-טראַדיציע "קומט" אים אַ
סך מער. עס פֿעלט דער אָפּשטאַם פֿונעם נאָמען. די "פֿאַר
וואָס"-פֿראַגעס וואָס יעדער ענטפֿער אויף זיי שפיגלט אָפּ
פֿאַלק-עטימאָלאָגיעס, פֿאַלק-אַנשויונגען, פֿאַלק-מחשבות, זענען
גאָר ווייניק רעפרעזענטירט אין די אַנקעטעס. דער אָפּשטאַם פֿון די
העברעישע טערמינען, ווי (אין אונדזערע אַנקעטעס) ספֿירה, ניטל
[זע די לעצטע הוספֿה אין די אַנקעטעס], ו"א, האָט פֿאַרשיידענע
אינטערעסאַנטע דערקלערן אין פֿאַלק און שפיגלט אָפּ זיין
פֿאַלקס-"עגאָ", אָפֿט מאָל בעסער, געטרײַער און גענויער ווי
אַנדערע אַרויסזאָגן. צו די דערגאַנצונגען פֿון "שבת הגדול" געהערט
אויך דער מנהג פֿון שיקן ("עקספֿידירן") די פֿרכעס (ד"ה די
גבֿירים-קמצנים) קיין מצרים, אַ מינהג פֿאַרבונדן מיט
פֿאַרבעטונגען, ריזע-בילעטן, אואַ"וו. חיים חיותען איז דער
פֿאַרשפֿרייטער מינהג געווען גוט באַקאַנט, און איך ווייס ניט פֿאַר
וואָס ער האָט זיך געשעמט מיט אים און דאָס שוויגן איז אים
געווען ליבערשט. דאָס "שעמען זיך" דערקלערט אפֿשר אויך דאָס
פֿעלן פֿון אַנדערע גוט באַקאַנטע, פֿאַרשפֿרייטע (אין דעם לעבן און

ערשטע אין אונדזער העפֿט (שבת-שירה 7, פֿראַגעס), און דווקא זי שטאַמט ניט פֿון דער קאָמיסיע, נאָר פֿון אַ לאַקאַלן זאַמלקרייז. די דאָזיקע אַנקעטע קען דינען ווי אַ מוסטער, ווייל די פֿראַגעס זענען ניט אַלגעמיינע, וואָס פֿאַסן זיך אַרײַן אין יעדער אַנקעטע (אָזוי תישעה-באב 2; "גיט אונדז אַ באַשרײַבונג פֿון... בײַ אײַך און פֿון די מינהגים וואָס זײַנען פֿאַרבונדן מיט דעם טאָג," וווּ אַנשטאַט דעם וואָרט "תישעה-באב" קען קומען אַן אַנדער יום-טובֿ-נאָמען). די פֿראַפּאַרציע פֿון די אַנצוהערענישן איז גוט. זיי זענען קאָנדענצירט און ניט צו אויספֿירלעך. פֿראַגע 1 וויל וויסן דעם אַפּשטאַם פֿון דעם באַזונדערן נאָמען (אַזאַ פֿראַגע וועגן דער נאָמענקלאַטור פֿעלט אין אַ סך אַנקעטעס), די אַנדערע פֿראַגעס זענען פֿאַרטיילט צווישן פֿאַלקס-ליטעראַטור זשאַנערס (2: מעשיות; עס פֿעלט די פֿאַלקסליד און מוזיק-טעמע, וועלכע שפּילט מסתמא אַ באַזונדערע ראָלע אין משך פֿון אַ שבת, וואָס האָט אין זײַן נאָמען דאָס וואָרט שירע -- אַ ליד, אַ געזאַנג...), אַפּשטאַם-פֿראַגעס וועגן מינהגים (4, 5, 7: ענטפֿערס אויף אַזעלכע פֿראַגעס פֿירן צו פֿאַלקס-גלייבונגען), טערמינאָלאָגיע-דיאַלעקטאַלאָגיע-לינגוויסטיק (4) מינהגים-באַשרײַבונגען (3, 7). די פֿראַפּאַרציע צווישן די פֿאַרשיידענע זשאַנערס פֿאַרבונדען מיט "שבת שורה" איז אויסגעהאַלטן און פֿיין. אינטערעסאַנט איז די הוספֿה וועגן דעם 15טן פּיסל וואָס דערמאָנען דעם פֿאַלקלאָר פֿון די חבֿרה-קדישאַ לײַט וועלכע האָבן אויפֿגעהיט אַ סך אינטערעסאַנטע מינהגים. דער אמת איז, אַז נאָר אין גאָר ווייניק קהילות ווערט די דאָזיקע דאַטע אַפּגעריכט ווי דער חבֿרה-קדישאַ טאָג, דורך אַ טאָג פֿון פֿאַסטן וועלכער ענדיקט זיך מיט אַן אימפּאַזאַנטער סעודה. דער אַנגענומענער חבֿרה-קדישאַ טאָג איז דער 7טער אָדר, און די דאָזיקע דאַטע (לויט דער גמרא איז משה רבינו געבוירן און נפֿטר געוואָרן ע' ב'אָדר) פֿעלט אין אונדזערע אַנקעטעס און דאָרף

אויב עס וועט אנגענומען ווערן אַ באַשלוס וועגן אַ נייעם אַרויסלאַז
פֿון דעם "האַנטביכל פֿאַר זאַמלער" איז פֿדאַי אַז נאָך יעדן איינעם
פֿון די קאַפיטלעך (אַלע זענען באַגלייט דורך אויספֿירלעכע
ביבליאָגראַפֿיעס) זאָלן קומען צוגאַבן און דערגאַנצנדיקע
באַמערקונגען. זיי וועלן זאָגן עדות וועגן דעם גרויסן פראָגרעס פֿון
דער ייִדישער עטנאָלאָגיע און דער ייִדישער פֿאַלקלאָריסטיק במשך
פֿון די לעצטע 70 יאָר.